In vogelvlucht

Hans Elerie, foto Paul Paris

KOLDERVEEN

Randveenontginningen zijn mysterieuze nederzettingen. Hun oorspronkelijke bewoningsas is bijna nooit met zekerheid vast te stellen. Het Drentse Kolderveen, ten noorden van Meppel aan de grens met Overijssel, is een mooi voorbeeld van zo'n wandelend lintdorp. De eenzame ligging van het middeleeuwse kerkje in het open slagenlandschap van Kolderveen Buiten vormt nog een van de weinige bewijzen van het dynamisch verleden. Bij de stichting in de 12e of 13e eeuw lag het dorp veel verder naar het zuiden. Waarschijnlijk lag de eerste bewoningsas langs de beekdalrand van het Meppelerdiep op de overgang naar het hoogveen. Door het wegteren van de veenlaag kwamen de roggeakkers zo laag te liggen dat men meerdere keren werd gedwongen om in veenwaartse richting te verhuizen. Het goed bewaarde gotische kerkje, waarvan de toren vermoedelijk reeds uit de 14e eeuw stamt, geeft dus ongeveer de plaats aan van de toenmalige bewoning. De parochie is evenwel ouder en de voorloper van de huidige kerk was vermoedelijk van hout en lag dichter bij de boorden van de Meppeler Aa. Merkwaardig genoeg viel het jongere Meppel tot 1422 onder de parochie van Kolderveen. Bij de gemeentevorming in het begin van de vorige eeuw werden de kerspels Kolderveen en Nijeveen tot één gemeente samengevoegd. Bij de op handen zijnde gemeentelijke herindeling wordt Kolderveen dus opgeslokt door haar 'stadse' dochter.

Rond de huidige bewoningsas lagen reeds in de 17e eeuw de meeste opstrekkende erven die het dorpsgebied van zuid naar noord opdeelden. Ten noorden van de erven lag het uitgestrekte veen van Kolderveen Boven. In de loop van de 18e eeuw werden de boerderijen 'versteend' waardoor een eind kwam aan de verplaatsing in veenwaartse richting. Hierdoor kwamen de opstrekkende veenakkers steeds verder van huis te liggen. Door verdere maaiveldverlaging werd op den duur een overgang naar de veehouderij het enige alternatief. Van de 178 ha bouwland in 1650 waren in het begin van de 19e eeuw nog slechts enkele tientallen over. Aan het einde van de veenakkers ('boven' de veenakkers) in het veld werd in de 18e en 19e eeuw turf gegraven. Zo ontstond op ruim twee kilometer van het oude dorp de tweede bewoningsas van Kolderveense Bovenboer. Na de turfwinning veranderde dit vervenersdorp net als het moederdorp in een agrarische nederzetting.

Door de eeuwenlange bovenveencultuur en later ook door de verveningen zakte het maaiveld enkele meters. Bovendien lagen zowel Kolderveen als het naburige Nijeveen voor Drentse begrippen erg laag ten opzichte van het Zuiderzeeniveau, waardoor het gebied erg kwetsbaar werd voor overstromingen. Tijdens een zware sneeuwjacht op 4 februari van het rampjaar 1825 werd de bevolking van beide dorpen volledig verrast door een alles vernietigende stormvloed vanuit de Zuiderzee. Zes bejaarde inwoners verdronken, terwijl bijna de hele veestapel van ruim duizend runderen en een dertigtal paarden omkwam. In Kolderveense Bovenboer werd bovendien de hele turfvoorraad van het veld weggeslagen. Ook na de watersnood en het herstel van de Zuiderzeedijken ging de maaiveldverlaging gestadig door. Het grootste deel van Kolderveen ligt nu beneden NAP.